

ПОНЯТТЯ "МІФОПОЕТИКА"

У статті проаналізовано термінологічний комплекс поняття "міфопоетика", його складові та похідні елементи.

Грецькі *mythos* (слово, переказ) і *poietike* (мистецтво творення) – два складові компонента, що лежать в основі одного з центральних літературних понять ХХ століття – міфопоетики. Виходячи з простого факту, що *міф* є одним із типів дискурсу, у нашому випадку, в системі міфології, що, у свою чергу, є культурною кристалізацією оповідань (міфем), тобто її роз'єднаних і заново скомбінованих фрагментів, а *поетика*, що обслуговує питання суто нормативні, зайнята конкретними літературними сегментами (композиція, версифікація і т.д.), ми приходимо до висновку, що, оперуючи поняттям міфопоетика, маємо справу зі специфічним мистецтвом. Мистецтвом, яке дозволяє створювати міфологічні структури (творів) і значення такої міцності, при якій навіть у силу трансформації і між текстуальної інтерференції (деміфологізації) вихідного оповідання культурна основа міфічного тексту зберігала б свою первинну спрямованість. Іншими словами, підтверджувала б "живучість" міфу як носія семантичного й ціннісного ядра, що не піддається руйнуванню, незмінно зв'язаного зі змістотворенням.

Мистецтво створення міфу відбувається двома шляхами: з одного боку через ампліфікацію (збільшення) й уявну деформацію реальної історії, тобто трансформацію дійового змісту в мета історичному реєстрі, а з іншого – через перетворення ідеального змісту в наративну (оповідальну) структуру.

Таким чином, ми звертаємося до міфологічної *метамови*, своєрідного тайнопису, мови традиції, що описує міфологічну сутність архаїки світосприйняття людини, яке, у свою чергу, походить від первісного міфотворення, подібно тому, як міфологічні оповідання йдуть генеалогічними сходами до першооснови. Як і будь-яка мова, міфологічна, а скоріше міфопоетична (зв'язана з мистецтвом творення) метамова має набір обслуговуючих її мета знаків, що складають базис міфопоетики. Умовно цей базис можна розділити на мета знаки і взаємозалежні метакластери (групи мета знаків). До мета знаків ми відносимо поняття "семантема", "міфема" й "міфологема". Сферу метакластерів утворюють міфопоетичні мислення, свідомість та уява, взаємопов'язані та невід'ємно укорінені у власне мета знаках.

Під семантемою ми маємо на увазі елементарну значущу одиницю мови, що стосовно міфу є його первинною почуттєвою характеристикою. Сукупність семантем, організованих через систему міфологічного сприйняття дійсності на рівні уявлення утворює, у свою чергу, міфему – соціально-психологічний і структурно-семантичний фундамент міфу, предикатну сукупність семантичних відносин як конструктивну одиницю міфу. Вербалізація міфами на рівні світосприйняття, частини ідеології або ідейного комплексу, тобто поняття-образу, що володіє "магічним" впливом на соціальну дійсність продукує міфологему – конкретно-образний, символічний спосіб зображення реальності, необхідний у тих випадках, коли вона не укладається в рамки формально-логічного, абстрактного зображення. Іншими словами, міфологема виступає мотивом міфу, саме тим міфопоетичним фрагментом, що і одержує відтворення у наступні епохи як носій важливого, загальнолюдського змісту (рівень антропоморфної персоніфікації міфу). Міфологема в системі міфопоетики являє собою функціонально-знаковий аналог цілісних ситуацій і сюжетів. Саме система міфологем і пов'язаний із нею комплекс бінарних опозицій (структур часу, простору, культурного ряду) є основним засобом опису семантики міфопоетичної моделі світу.

Сфера міфологем зовнішнього і внутрішнього культурного простору, а саме ототожнення на рівні ідеї циклічного відродження мікро- і макрокосмічних основ, утворюють стрижень міфопоетичного мислення, одного з метакластерів поетики. Міфомислення зберігає найдавніші форми сприйняття світу в їхньому синкретизмі, що у площині міфопоетики передбачає ще й творчу реконструкцію просторово-часових характеристик за допомогою архетипних механізмів. Власне, завдяки цим механізмам і обумовлюється стійкість повторного відтворення міфу, що виступає в якості формотворчих універсалій, які виявляються на рівні образно-тематичного ладу твору (зміст) і на рівні способів художнього мислення (форма).

Міфопоетична свідомість – це серія ключових мотивів, їхніх семантичних полів, реалізованих у сюжетних зчепленнях і парадигмах на базі міфологічних уявлень, які лежать в основі соціально-побутових відносин будь-якої національної групи й які оформлені у ритуальній практиці. Звідси, континуум міфологічних уявлень – це архаїчний фольклор (буквально – народне знання про змістотворення). Ключовими мотивами міфопоетичної свідомості є космогонія й есхатологія, що одержують нове суттєве звучання в різні епохи й оформлюються у функціонально-семантичні "обертони". Крім того, важливо зазначити, що міфопоетична свідомість слугує єдиною ланкою між міфологічним уявленням і відповідним йому художнім образом і за своїми законами конституює оповідання на всіх рівнях, від образотворчої системи до сюжетно-композиційної організації.

Нарешті, метакластер міфопоетичної уяви або, іншими словами, трансцендентальної уяви (що і є суттю міфопоетики), передбачає, що міфологічний вимисел не походить від сліпого автоматизму або чистої думки, але є похідним гри символічних образів, що складаються в оповіданні й розпадаються знову, гри як особливого способу змістоутворюючого і змістопередавального каналу інтелектуальної і мовної діяльності. Створення міфічних текстів (міфопоетика), звідси, є шлях наближення до істини, для чого варто нескінченно реконструювати і реінтерпретувати міфологічний зміст, оскільки він розсіяний у загальному і переважає наші кінцеві розумові можливості.

Незважаючи на те, що поняттю "міфопоетика" у вітчизняному літературознавстві приділяється доволі помірна увага, слід зазначити, що явище реконструкції міфологічної спадщини є досить широким і властиве будь-

якому літературному напрямку або течії. Завдяки невичерпному етичному імперативу міфу це поняття ("міфопоетика") вважається багато прикладним, а, отже, й універсальним, що маємо можливість простежити на прикладі драматичного мистецтва, а саме європейського "театру абсурду". Не спекулюючи власне "абсурдистською" поетикою та притаманними цьому театру властивостями ми можемо стверджувати, що, як і свій антипод, драма неаристотеліського гатунку наскрізь пройнята міфопоетичними алюзіями, сюжетами, образами та мотивами, які концентруються у доволі усталених семантичних групах.

Семантичне поле, скажімо, релігійної групи (зв'язаної з головними віровченнями) є, мабуть, найусталенішим завдяки міфопоетичному мисленню, бо, як ми визначили, останнє тісно пов'язане з оперуванням архетипічними універсальними, що укорінені у людській "міфопоетичній" свідомості на архаїчному рівні будь-якого соціуму. Це підтверджує й той факт, що саме релігійна семантика, так би мовити, продукує людській уяві центральні космогонічні та есхатологічні мотиви, що, трансцендуючись, оформлюються у тих чи інших творах у доволі парадоксальні форми.

Космогонія, тобто мотив, пов'язаний із мистецтвом світотворення, властивий Беккету ("Катастрофа" – приклад створення людини), Кокто ("Орфей" – абсурдне воскресіння з мертвих), іншим. Есхатологія, тобто мотив занепаду й знищення, прослідковується у Беккета ("Щасливі дні" – метафоричне самознищення людини, "Кінець гри" – постапокаліптичне майбутнє зникаючого суспільства), Іонеско ("Голомоза співачка" – Вавилонська вежа сьогодні), Аррабаля ("Пікнік" – реалії світової війни), Пінтера ("Пейзаж" – зубожіння людських відносин), тощо.

Драматурги оперують широкими групами мета знаків на рівнях міфем і міфологем. До рівня міфопоетичних міфем ми з-поміж інших можемо віднести сюжети створення та знищення людини, сходження у пекло й страшного суду, образи Адама та Єви та das Man (абстрактне уособлення вселенського зла), Едемського саду й месії, мотиви смерті, приреченості ("Сизикова праця"), відчуження, самотності, тобто все те, що й утворює наріжний камінь "театру абсурду". Ці міфопоетичні мета знаки, у свою чергу, компонує групу вищого рівня – міфологеми, що співвідносяться нами з геометричними фігурами – квадрата, круга й хреста як всеохоплюючих символів "абсурдистського" світосприйняття.

Міфопоетика або міфогенез – це реконструкція міфу, міфотворчість, мистецтво, метамова, у термінах якої людина моделює світ, соціум, себе.

Міфопоетика:

метазнаки:

- семантика
- міфема
- міфологема

метакластери:

- міфопоетичне мислення
- міфопоетична свідомість
- міфопоетична уява.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мифологический словарь / Под ред. Мелетинского Е.М. – М.: БРЭ, ЛАДА-МАКОМ, 1992.
2. Аристотель. Поэтика // Аристотель. Соч.: В 4 т. – М.: Мысль, 1975-1986. – Т. 4, 1986. – С. 645-680.
3. Фрейд З. Недовольство культурой // Психоанализ, религия, культура. – М.: Ренессанс, 1992. – С. 65-134.
4. Юнг К.Г. Об отношении аналитической психологии к поэтико-художественному творчеству // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX-XX вв. Тракаты, статьи, эссе. – М.: Изд-во МГУ, 1987. – С. 214-231.
5. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике. – М.: Медиум, 1995.
6. Леви-Стросс К. Структура и форма // Семиотика. – М.: Прогресс, 1983. – С. 400-428.
7. Деррида Ж. Структура, знак и игра в дискурсе гуманитарных наук // Французская семиотика. От структурализма к постструктурализму. – М., ИГ "Прогресс", 2000. – С. 407-426.
8. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. – М.: Наука, 1976. – С. 560-121.

Матеріал надійшов до редакції 16.04.2005 р.

Коляда О.В. Понятие "мифопоэтика".

Статья рассматривает терминологический комплекс понятия "мифопоэтика", его составляющие и производные элементы.

Kolyada O.V. The notion "mythopoetics".

The article examines the terminological basis of the "mythopoetics" notion, its constituents and derivatives.